

Експериментальна програма розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів у закладах вищої освіти України

Юй Хайюй¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0620-9086>

Стаття присвячена висвітленню практичного аспекту розвитку методологічної культури майбутніх учителів хореографічного мистецтва. Мета статті детермінується можливістю вирішення суперечності між необхідністю подолання «розриву» між усвідомленням значущості методологічної культури педагога для досягнення вершини педагогічної діяльності та недостатністю теоретичних та методичних ресурсів методологізації неперервної педагогічної освіти. Мета дослідження полягала в розробці експериментальної програми розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів у закладах вищої освіти та підтвердженні ефективності її впровадження в освітній процес педагогічного університету. Використання теоретичних (аналіз наукових, методичних, психолого-педагогічних джерел) та практичних (моделювання, спостереження, аналіз творчих продуктів студентів) методів дозволило накреслити термінологічно-поняттєві координати досліджуваного феномену та представити результати експериментальної роботи з його практичного застосування. Методологічну культуру майбутніх педагогів-хореографів визначено як конструкт, що уналежнює обізнаність у сфері педагогічної методології, майстерне володіння методиками, інструментарієм та функціоналом наукового пізнання, рефлексивну розумову діяльність у координатах педагогічної рефлексії, сформовані навички критичного аналізу явищ педагогічної дійсності, комплекс інтеріоризованих професійно-педагогічних, світоглядних та загальнолюдських цінностей, що детермінують розвиток професійної свідомості, філософський ракурс учителювання. Розроблено експериментальну програму (етапи роботи зі студентами, засоби навчання, організаційні форми) розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів. Висвітлено результати впровадження експериментальної програми розвитку методологічної культури у здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Хореографія).

Ключові слова: методологічна культура майбутніх педагогів-хореографів, професійно-педагогічна культура вчителя, компетентність, заклад вищої освіти.

Вступ. Методологічна культура є фундаментом неперервної педагогічної освіти, а також першоосновою та ґрунтом професійно-педагогічної культури вчителя. Найвищий рівень педагогічної культури пов'язуємо із відмовою у педагогічному мисленні від власне предметної спрямованості педагогічної діяльності, яка забезпечує індивідуально-особистісні траєкторії розвитку всіх учасників освітнього процесу. Методологічна культура допомагає вчителю засвоювати і виробляти культурні зразки практичної діяльності, а також створювати авторські методичні «продукти». Мета статті детермінується можливістю вирішення суперечності між необхідністю подолання «розриву» між усвідомленням значущості методологічної культури педагога для досягнення вершини педагогічної діяльності та недостатністю теоретичних і методичних ресурсів методологізації неперервної педагогічної освіти.

Зазначимо, що актуалізація проблеми розвитку методологічної культури набуває значущості у підготовці представників «творчих» професій – фахівців музичного мистецтва, спеціалістів з образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, дизайнерів, хореографів. Убачаємо принципову значущість формування методологічної культури саме у представників мистецтвознавчого профілю, оскільки педагогічна діяльність, що «забарвлена» мистецьким, «духовно-емоційним» включенням, вимагає глибшого занурення у методологію науки, зважаючи на необхідність поєднувати «педагогічний» та «естетичний» профілі професійної діяльності.

Концептуальні напрями та глобально-ціннісні орієнтири розвитку системи підготовки педагогів-хореографів представлено в нормативно-законодавчій площині такими актами: у Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014р.), «Про культуру» (2010р.), у «Національній стратегії

¹ аспірантка кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

розвитку освіти в Україні на 2012–2021рр.» (2011р.), «Концепції розвитку освіти України на 2015–2025рр.» (2015р.), «Концепції Нової Української школи» (2016р.), у «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» та «Комплексній програмі художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» (2004р.), у «Концепції державної політики в галузі культури на 2005–2007рр.» (2005р.), у критеріях Національної рамки кваліфікацій (із змінами 2020р.).

Засновничою науковою позицією в контексті розробки проблеми розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів в освітньому середовищі педагогічного університету вважаємо думку Т. Благової (2020) про те, що професійна хореографічна освіта в нашій країні, як складник загальної освіти мистецького чи «творчого» профілю є багатовимірним складнокомпонентним інтегративним процесом, динаміка якого вибудовувалась упродовж певного хронологічно-історичного періоду за різноманітними організаційними формами і вирізнялась неперервністю та дискретністю. Розуміємо тезу дослідниці узагальнено таким чином – хореографічна освіта в Україні подеколи вирізнялась несистемним характером. Отже, підготовка майбутніх педагогів-хореографів вимагає ретельної фундаменталізації та методологізації.

Нелінійність хореографічної освіти, продовжує вчена, верифікується побудовою на кожному з етапів трансформаційних змін специфічних культурно-мистецьких течій, авторських концепцій, художньо-педагогічних ідей у хореографії, які поступово вдосконалювались і закріплювались в освітні концепції теорії, методики та технології професійної підготовки педагогів-хореографів, відокремлювались відомі авторські хореографічні школи. Ми сприймаємо думку вченої таким чином: у ході хореографічної освіти в Україні у підготовці педагогів-хореографів в Україні акцентувалось на суто «естетичному» та «художньому» складниках. Натомість проблеми формування професійної культури педагогів «мистецького» профілю не були проблемою спеціального дослідження.

За Т. Благовою, інтегративний характер професійної хореографічної освіти майбутніх фахівців мистецького профілю детермінував тісний зв'язок між концептами та функціоналом її розвитку зі стратегіями і технологіями професійної мистецької й культурної галузей, тобто відбувається переорієнтація напряму вдосконалення професійної педагогічно-хореографічної освіти із суто «культуротворчої» на «професійно-педагогічну».

Мета та завдання дослідження. Схарактеризувати експериментальну програму розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів у закладах вищої освіти, довести ефективність її впровадження в освітній процес педагогічного університету.

Завдання дослідження. Висвітлити категоріально-термінологічні контури поняття «методологічна культура».

1. Здійснити аналіз наукового фонду з проблеми формування методологічної культури майбутніх педагогів.
2. Розробити експериментальну програму (етапи роботи зі студентами, засоби навчання, організаційні форми) розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів.
3. Висвітлити результати впровадження експериментальної програми розвитку методологічної культури у здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Хореографія).

Матеріали та методи дослідження.

Дослідження здійснювалось на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». В експерименті взяли участь 40 студентів музичного факультету. У дослідженні використано такі методи: теоретичні (аналіз наукових та методичних джерел з проблематики формування методологічної культури фахівців), емпіричні (спостереження, упорядкування досвіду підготовки майбутніх хореографів у закладах вищої педагогічної освіти, аналіз освітніх та творчих «продуктів» майбутніх педагогів-хореографів).

Результати дослідження. Аналіз наукових праць з проблеми формування методологічної культури представників учительської професії, що презентовані в науковому доробку вчених (Є. Бондаревської, І. Зязюна, В. Кременя, В. Краєвського, С. Кульневича, В. Сластьоніна, А. Ходусова) дозволяє стверджувати, що попри загальнозживаність дефініції «методологічна культура», її змістові ознаки, феноменологічна сутність та структурне наповнення й досі залишається предметом наукової дискусії.

Відзначимо також і певну невизначеність методологічної культури у структурі споріднених понять та місце її в системі різних філософських категорій. Убачаємо причини такої невизначеності в

повсякчасному ототоженні методології і філософії, встановленні симетрії методологічної культури із філософською культурою, що спостерігалась у вітчизняній педагогічній науці ХХ століття. В цьому контексті головним критерієм сформованості методологічної культури педагога розглядалося знання основних положень діалектичного матеріалізму, вмиле послуговування ними в діяльності ученого, учителя-практика, учителя-дослідника.

Подеколи ще й сьогодні відбувається ототоження методологічної культури та світоглядної культури фахівця (С. Кримський, В. Загвязинський).

Зазначимо, що концептуальне розуміння нами сутності методологічної культури як наукового феномена базується на потужній теоретичній базі, що напрацьована вченими-класиками та вчителями-практиками.

Так, сучасне суспільство в контексті гуманітарного знання розглядається у взаємозв'язку із професійною культурою (Є. Бондаревська, О. Гребенюк, І. Ісаєв, М. Рожков, В. Сластьонін та ін.); світоглядною культурою (В. Лукашов); природничо-науковою та гуманітарною видами культури (Е. Іванова).

У науковому фонді висвітлено аналіз методологічної культури дослідника в галузі педагогічної науки (Е. Бережнова, М. Боритко, В. Краєвський та ін.); здійснено наукове осмислення методологічної культури викладача-дослідника (В. Андрєєв, Е. Бережнова, М. Дубова, П. Кабанов, М. Корепанова, А. Ходусов та ін.); досліджено методологічну культуру студента (С. Казанцев та ін.); проведено аналіз методологічної культури студента-майбутнього педагога (Е. Прасолова та ін.); вивчено методологічну культуру учня (Ю. Галатюк, М. Красін та ін.).

Дослідження професійної хореографічної освіти в аспекті творення сучасних культурно-мистецьких концепцій дозволило Т. Благовій визначити її такими сутнісними властивостями, як: динаміка формування, функціонування в певному часовому вимірі в різних культурних та історичних формаціях, детермінованість зовнішніми (об'єктивними) та внутрішніми (суб'єктивними) чинниками, репродукція культурно маркованої інформації своєрідними притаманними хореографічній (танцювальній) діяльності засобами та техніками – арсеналом рухів, жестів, пластики, звуко-ритмічних характеристик. Кореляція всіх специфічних ознак, на думку Т. Благової, науково підтверджує інтегративний характер та діалектичну інтеракцію професійної хореографічної освіти і уможливорює її інтерпретацію як складного динамічного соціокультурного явища.

Професійна діяльність учителя хореографічного мистецтва є складною та такою, що вирізняється інтегративним характером. Поряд із традиційними (навчальна, виховна, розвивальна, освітня) та інноваційними (фасилітаційна, підтримувальна, супроводжувальна, прогностична, координувальна, організаційна) професійними функціями педагога, майбутній хореограф має з методологічного погляду реалізовувати складні механізми, що притаманні суто танцювальній (хореографічній) діяльності.

Тобто педагог-хореограф доповнює та збагачує «базовий» комплекс професійно-педагогічних компетентностей правилами та інтенціями хореографічної творчості: використання принципу контрасту (протиставлення) темпу, ритму, просторової динаміки; свідомо спрямованість на кульмінацію, що виявляється в оригінальному епізоді танцю; уміння досягати взаємодії музичної та хореографічної драматургії; забезпечення емоційно-почуттєвого відчуття в танцювальній діяльності шляхом використання способів символізації та метафоризації; розвиток ліній та «рисуноків» танцю; розгортання етапів хореографічного дійства за принципом монтажування епізодів танцю; індивідуалізація хореографічного розвитку кожного учня.

У загальному вигляді методологічну культуру майбутнього педагога можна представити як інтегративне багатокомпонентне та багатовимірне утворення, що уналежнює обізнаність у сфері педагогічної методології, майстерне володіння методиками, інструментарієм та функціоналом наукового пізнання, рефлексивну розумову діяльність у координатах педагогічної рефлексії, сформовані навички критичного аналізу явищ педагогічної дійсності, комплекс інтеріоризованих професійно-педагогічних, світоглядних та загальнолюдських цінностей, що детермінують розвиток професійної свідомості, філософський ракурс учителювання.

Спираючись на семантичну конфігурацію змісту поняття «методологія» у філософських і методологічних текстах та на логіку такого семантичного уточнення, реконструюємо об'єктивний зміст категорії «методологічна культура педагога-хореографа».

Методологічна культура педагога-хореографа розглядається нами в контексті інтеріоризованої здатності особистості здійснювати процеси дослідження, конфігурації, конструювання, проєктування, програмування як нові форми мислення.

Зважаючи на функційну складність дефініції «методологічна культура», вчителя деталізуємо її зміст та способи реалізації в професійній діяльності педагога-хореографа, орієнтуючись на функціонал методологічного знання та специфіку професійної діяльності хореографа.

Ознаками сформованості методологічної культури майбутнього педагога-хореографа вважаємо такі:

- розуміння та свідоме послуговування процедурами, що традиційно «закріплені» за філософією педагогічного знання та основними категоріями, які створюють концептуальне «ядро» педагогічної науки в координатах мистецтва;
- розуміння категоріального апарату освіти в логіці «від абстрактного до конкретного», від суто художнього до естетично-культурного та ціннісно-культуротворчого;
- настанова на трансформацію педагогічної теорії в методологію пізнавальної, естетично-художньої діяльності;
- спрямованість педагогічного мислення педагога-хореографа на розвиток естетично-педагогічних методик та практик;
- бажання відтворювати найкращі освітні практики в мистецьких та естетичних координатах;
- здатність використовувати естетичні та мистецькі практики в об'єктивних термінологічно-поняттєвих координатах педагогіки як науки;
- уміння виявляти єдність між естетичними та педагогічними освітніми концепціями, використовувати логіку педагогічного знання в мистецьких координатах;
- критичне ставлення до аналізу педагогічної дійсності та бажання насичувати об'єкти освітньої та педагогічної реальності культуротворчим змістом;
- усвідомлення світоглядно-формульованих, культурно-гуманістичних функцій педагогіки для естетичного розвитку молоді;
- сформованість професійної позиції педагога-хореографа як носія освітніх та естетичних цінностей суспільства.

Виявлення і аналіз різних підходів до визначення поняття «методологічна культура педагога», а також системний ретроспективний аналіз досліджень у галузі педагогічної методології дозволили виділити розгорнутий компонентний склад методологічної культури педагога-хореографа, а також виокремити частоту повторень компонентів методологічної культури різними авторами.

У диверсифікованих авторських моделях методологічної культури педагога зустрічаються найчастіше такі її характеристики: цінності, переконання, настанови; знання; характеристики мислення / стилю мислення; типи, способи діяльності, вміння і навички, компетенції; методична / методологічна рефлексія. Найчастіше морфологічна онтологія методологічної культури педагога як синтетичний результат педагогічних розвідок уміщує аксіологічний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексивний складники.

Експериментальна програма розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів складається із п'яти етапів.

До сучасних організаційних форм розвитку методологічної культури педагогів-хореографів відносимо: кластер безперервної педагогічної освіти (дворівнева система «бакалаврат-магістріум») в педагогічному університеті, мережеві професійні спільноти (Громадська організація «Національна Хореографічна Спілка України» (м. Київ), Херсонський обласний осередок національної хореографічної спілки України (м. Херсон), Творча спілка «Закарпатський обласний осередок національної хореографічної спілки України» (м. Ужгород)).

Функціонування таких форм партнерської взаємодії засноване на комунікативно-мережевих механізмах розвитку методологічної культури педагога-хореографа. Взаємодія інституціональних та неформальних закладів освіти забезпечує рефлексивно-діяльнісний трансфер авторських методичних розробок у галузі педагогічної хореографії.

На першому – пропедевтично-інформаційному етапі експериментальної програми здійснюється консультування і супровід інноваційного залучення студентів до проектної діяльності в межах інтеграції елементів формальної та неформальної хореографічної освіти.

На цьому етапі в освітній процес музичного факультету педагогічного університету впроваджуються елементи естетизації освітнього середовища інноваційними дослідницькими проектами («Хореографія і наука», «Педагогічний зміст хореографічного мистецтва», «Методологічні координати педагогічної діяльності», «Методологія хореографічної діяльності» тощо). У ході реалізації

проектної діяльності здобувачі освіти набувають навичок критичного аналізу явищ як педагогічної, так і естетичної дійсності, вчать доречно інтерпретувати педагогічні явища а естетичному ракурсі.

Другий – діагностувальний етап програми розвитку методологічної культури присвячений розробці діагностувального інструментарію, що дозволяє здійснити моніторинг сформованості елементів методологічної культури майбутнього педагога-хореографа, а саме: навичок критичного та аналітичного мислення, прогностичні вміння, здатність до рефлексійного аналізу естетичного наповнення освітнього процесу, набуття умінь та досвіду встановлювати відповідний «баланс» між елементами освітньо-пізнавальної та художньо-естетичної діяльності.

Третій етап – відтворювально-технологічний – дозволяє майбутнім педагогам-хореографам безпосередньо долучитись до розробки індивідуальної траєкторії становлення майбутнього фахівця. Індивідуально розроблена траєкторія становлення в професії педагога-хореографа передбачала складання власного професійного портфоліо «Педагог і митець», до якого студенти додавали фото та відео-звіти професійних танцювальних досягнень, авторських хореографічних знахідок, розробки власних танцювальних та освітньо-просвітницьких проєктів.

Четвертий етап програми – рефлексійно-реалізаційний – забезпечує безпосереднє залучення до реалізації освітньо-хореографічних практик у межах педагогічної практики в загальноосвітній школі, дозволяє відтворювати відповідний педагогічний контент із використання методологічних інструментів удосконалення професійно-педагогічної діяльності. Приміром, можна запропонувати студентам скласти прогностичну карту індивідуального розвитку учня, який відвідує як загальноосвітню, так і спеціалізовану хореографічну школу, проаналізувати напрями балансування між загальною пізнавальною діяльністю дитини та її фізичним навантаженням у межах танцювальної та хореографічної підготовки.

П'ятий етап програми розвитку методологічної культури педагога-хореографа – «авторизація інноваційного досвіду» дозволяє здобувачам освіти переосмислити значущість методології педагогічного знання для становлення професії вчителя хореографічного мистецтва. Рефлексійне осмислення змістового навантаження методології науки для різнобічного становлення як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності стає підґрунтям для органічного розвитку педагога-хореографа як носія освітньо-розвивальних та художньо-естетичних цінностей.

Останній етап програми розвитку методологічної культури педагога-хореографа є визначальним, зважаючи на яскравий практико-зорієнтований контекст, адже саме на цьому етапі здобувачі освіти набувають досвіду об'єктивного визначення методологічних координат хореографічної діяльності, розроблення таксономії цілей педагогічного та художньо-естетичного процесів у них формується здатність реалізовувати естетичний контент в освітню практику, розробляти дидактичний інструментарій для коректного поєднання суто педагогічної та танцювально-хореографічної діяльності.

Висновки. Реалізацію експериментальної програми розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів було здійснено в освітньому процесі музичного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». До роботи було залучено 40 здобувачів освіти першого бакалаврського рівня вищої освіти (спеціальність 014 Середня освіта (Хореографія)).

Діагностування ефективності впровадження експериментальної програми розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів здійснювалось за аксіологічним, когнітивним, операційно-діяльним та рефлексійним критеріями. Аксіологічний критерій оцінювався сумарним результатом опитування студентів у контексті їхнього ставлення до значущості методологічної культури. Так, лише 34% здобувачів змогли коректно та свідомо сформулювати власне ставлення до ролі методології науки у становленні їх як фахівця-хореографа.

За когнітивним критерієм оцінювався рівень обізнаності студентів зі змістом поняття методологічної культури та його змістових ознак. Опитування довело, що переважна більшість майбутніх педагогів-хореографів не виявили знань щодо методологічної культури вчителя (16%). Операційно-діяльним критерієм презентував наявність умінь здобувачів освіти використовувати інструментарій методологування в професії педагога-хореографа (18% студентів продемонстрували позитивний результат). Насамкінець, рефлексійний критерій дозволив виявити наявність свідомого позитивного ставлення до методології професійно-хореографічної діяльності (11% активного ставлення студентів).

Результати впровадження у динаміці (після впровадження експериментальної програми) представлено в таблиці.

Таблиця

Динаміка розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів (у %)

Студенти	Критерії розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів			
	Аксіологічний	Когнітивний	Операційно-діяльнісний	Рефлексійний
До впровадження програми	34	16	18	11
Після впровадження програми	67	56	69	54

Обговорення результатів. Здійснене дослідження проблеми розвитку методологічної культури майбутніх педагогів-хореографів не є вичерпним. Представлена експериментальна програма може бути вдосконалена та доповнена спеціально розробленими технологічними картами, дидактичними засобами, сучасними технологіями виховної роботи в освітньому просторі педагогічного університету. Отриманий результат дозволяє зафіксувати наявність інтересу освітянської спільноти до проблематики розвитку методологічної культури представників творчих професій.

Література

Blahova T. Formation of concepts of higher choreographic education in Ukraine. *ASSOCIATION AGREEMENT: DRIVING INTEGRATIONAL CHANGES*: Collective monograph. Accent Graphics Communication. Chicago, Illinois, USA, 2019. Pp. 617–628.

Experimental program aimed at the development of methodological culture of future teachers-choreographers in higher education institutions of Ukraine

Yu Haiyu²

State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

The article is devoted to the practical aspect related to the development of methodological culture of the future teachers specialised in Choreographic Art. The purpose of the article is determined by the possibility of resolving the contradiction between the need to overcome the "gap" between awareness of the importance of methodological culture of teachers to reach the top of pedagogical activity and the lack of theoretical and methodological resources for methodologization of continuous pedagogical education. The purpose of the study was to develop an experimental program enabling the development of methodological culture of future teachers-choreographers in higher education institutions and to confirm the effectiveness of its implementation in the educational process of a teacher training university. The use of theoretical (analysis of scientific, methodological, psychological and pedagogical sources) and practical (modelling, observation, analysis of students' creative products) methods allowed us to outline the terminological and conceptual coordinates of the phenomenon under study and to present the results of the experimental work in terms of its practical application. The methodological culture of future teachers-choreographers is defined as a construct which includes knowledge in the field of pedagogical methodology; mastery of methods, tools and functionality of scientific knowledge; reflective mental activity within the coordinates of pedagogical reflection; skills to critically analyse pedagogical phenomena; a set of interiorised profession-related pedagogical, worldview-oriented and universal values which determine the development of profession-related consciousness; philosophical perspective of teaching. An experimental program (stages of work with students, teaching aids, forms of organisation) aimed at the development of methodological culture of future teachers-choreographers has been developed. The results of the implementation of the experimental program aimed at the development of methodological culture of the bachelor-course (first education level) students specialised in 014 Secondary Education (Choreography) have been highlighted.

Keywords: *methodological culture of future teachers-choreographers, professional-pedagogical culture of teachers, competence, higher education.*

² *Postgraduate Student of the Department of Pedagogy of the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"*

References

Blahova, T. (2019). Formation of concepts of higher choreographic education in Ukraine / ASSOCIATION AGREEMENT: DRIVING INTEGRATIONAL CHANGES: Collective monograph. Accent Graphics Communication. Chicago, Illinois, USA, 617–628.

Accepted: August 4, 2021

